

Ramon Vila, el darrer maqui català

De guerrillers que—durant la llarga postguerra—plantaren cara al franquisme, va haver-n'hi milers (comunistes, socialistes, llibertaris...), però només uns quants han passat als llibres d'història com a representatius del fenomen del maquis català. Entre els noms propis que millor van simbolitzar el fenomen guerriller a casa nostra, dos foren originaris del Berguedà, on a diferència d'altres indrets de Catalunya, la resistència armada va tenir una prolongació més allargada. Em refereixo a les accions protagonitzades per Marcel·lí Massana (Berga, 1918-Mas Letallet, Arieja, 1981) i Ramon Vila (Peguera, 1908-Castellnou de Bages, 1963), ambdós vinculats a l'organització llibertària.

Per a la premsa franquista encarregada de celebrar la caiguda mortal de Ramon Vila Capdevila, l'home de Peguera era una "tètrica personalitat", un bandoler "tristament famós", que obeïa ordres de "cuantos atentados se han perpetrado en Cataluña".

Per a Frederica Montseny, en canvi, Vila representava "el espíritu y el símbolo de la España invencible e imbatible, de la España nueva, la eterna, la perenne, la de ayer y la de mañana, a la que todos los fusiles de Franco, todas las escuelas de Franco, toda la obra de destrucción moral y material de Franco, jamás podrán aniquilar". La Montseny, tot recorrent a altres figures mítiques de les grans lluites, no dubtava a comparar-lo amb l'Empecinado, Buenaventura Durruti o el Che Guevara.

Ni una cosa ni l'altra. Ramon Vila no va ser un superhome ni un malfactor vulgar, sinó un membre de la generació cremada per

la Guerra Civil i el franquisme. Marginal i rebel, fou un home d'acció directa, idealista, primitiu en alguns detalls, però conscient políticament, que es jugà la vida combatent contra els totalitarismes i que no reservava un lloc a la treva. Podia haver viscut, relativament bé, si hagués acceptat els honors de la França democràtica i s'hagués oblidat del seu país. Però les circumstàncies individuals i familiars, que pesen en totes les biografies, en el seu cas de desarrelat i sense càrregues, ho feren força més, i ell no pogué descansar fins que, definitivament, les bales de la dictadura segaren el seu cos corpulent.

La força, el valor, l'atreviment i la determinació guiaren els seus

passos. Si pogué tenir una vida de guerriller tan llarga, va ser perquè fou un guerriller rural, un home de bosc, que coneixia—més que no pas les forces de repressió—el medi geogràfic on es movia i les estratègies per camuflar-s'hi o trobar-hi els suports oportuns, i que només s'enfrontà a la Guàr-

dia Civil en cas d'haver-se de defensar. Cap home sense les seves aptituds naturals no hauria resistit tants anys d'il·legalitat.

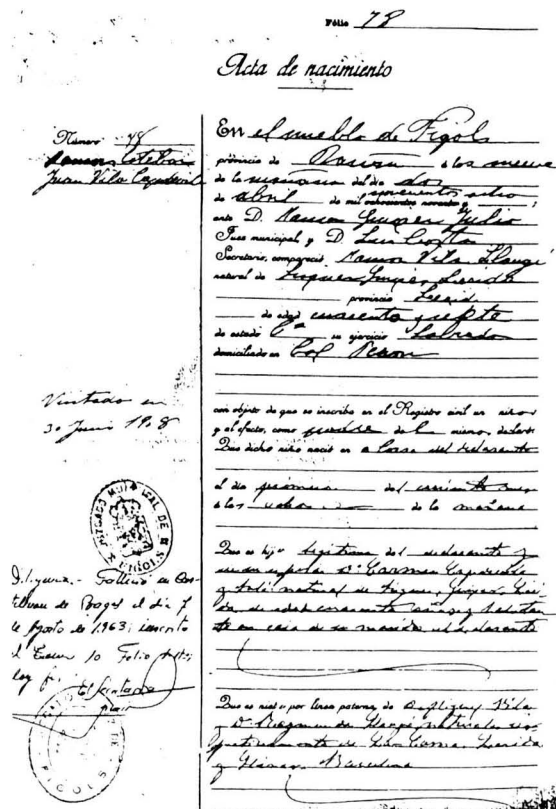
Els anys d'aprenentatge

Ramon Vila, nascut a cal Peron de Peguera l'any 1908, va passar la infància entre les muntanyes del Berguedà, en un ambient humil, acompanyat per les desgràcies familiars. A l'impacte del foc en la casa on residien, que li deixà senyals inesborrables en la pròpia cara i matà una seva germana, hi hagué d'afegir, l'any 1922, la pèrdua de la mare, morta per un llamp.

En els anys anteriors a la República va tenir diverses ocupacions en fàbriques de la comarca i féu el servei militar a Barcelona. Com a home forçut i valent, volia ser boxador. Practicà, efectivament, l'esport quan destacaven els noms de Paulino Uzcudun i Josep Gironès. Però les circumstàncies el dugueren finalment per altres camins. Hagué de guanyar-se la vida en el complex miner de Cercs, propietat del comte de Fígols, antic diputat del districte quan el caciquisme determinava els resultats electorals.

Ben aviat s'afilià a la CNT, l'organització obrera que gaudia de més implantació a Catalunya i que l'any 1931 comptava amb dos mil seguidors a la zona minera de Fígols, on eren també paleses les injustícies socials i les dures condicions de treball. La incorporació de Vila a la lluita obrera va ser propiciada per Salvador Robles, un lleonès que s'instal·là en la zona minera i inculcà als obrers que l'acció permanent era l'únic llibre que els educaria. Els explicava també la necessitat de conèixer les plantes i els fruits salvatges per si arriba-

Ramon Vila va néixer el dia 1 d'abril de l'any 1908 a la casa de cal Peron de Peguera (terme municipal de Fígols). Era fill de Ramon Vila Llaugí i de Carme Capdevila Solé, ambdós nats a Sisquer (Guixers, Solsonès). ARXIU AJUNTAMENT DE FIGOLS.

va el moment que haguessin d'amagar-se a la muntanya i sobreviure en un medi hostil.

La Segona República, instaurada el mes d'abril de 1931, va significar un avenç important per a la democratització de la vida política i fou també una esperança per a la solució dels problemes endèmics de la societat. Però la posició d'expectativa que va mantenir l'anarcosindicalisme durant els primers mesos del nou règim s'acabà, i hom passà a l'acció per combatre la República burgesa. Les dures condicions de treball en les mines i l'incompliment de les bases signades entre patrons i obrers de l'alt Llobregat demostraven que les coses no havien canviat.

No ens ha de sorprendre, doncs, que el gener de 1932 els obrers de les mines i les colònies de la conca de l'alt Llobregat s'alcessin contra aquella opressió i proclamessin el comunisme llibertari. Ramon Vila participà activament en aquesta insurrecció i es marcà com un dels capítosts que dirigí un grup armat. A l'hora de la repressió, poc després, formà part dels detinguts governatius que foren reclosos a la presó de Manresa, de primer, i després a la Model de Barcelona.

És possible que, després de l'estada a la presó, passés un temps a Berga, a casa dels oncles i la germana Pepeta. Els anys 1935 i 1936, tanmateix, va córrer pel País Valencià, on donà força maldecaps a les forces d'ordre públic. El mes d'abril de 1936, concretament, va participar en un cop econòmic, en una farmàcia de Castelló de la Plana, i va tenir una topada amb les forces d'ordre. La guàrdia civil, que finalment el capturà, el conduí a la presó de Sant Miquel dels Reis, a València. Era allà quan esclatà la revolta militar de 1936 i començà la Guerra Civil.

Recobrada la llibertat en fracassar l'aixecament facciós, formà part de la mítica columna de Ferro, organitzada pels llibertaris valencians. El 1937, però, en no acceptar la militarització decretada pel govern, retornà al Berguedà, on romangué fins que, mobilitzada la lleva de 1929, a la primeria de març de 1938, hagué de partir novament cap al front de

Ramon Vila Capdevila (1908-1963). ARXIU DEL CENTRE D'ESTUDIS JOSEP ESTER I BORRÀS DE BERGA.

guerra amb els seus amics Ramon Casals i Josep Casafont, els quals s'incorporaren a la 153 brigada mixta, la qual lluità en el front d'Aragó.

A l'hora de l'exili anà a parar als camps rossellonesos de Sant Cebrià i Argelers. Un bon dia, però, saltà la fillerrada i s'incorporà a la lluita clandestina fins que va ser detingut pels alemanys i tancat a la ciutadella de Perpinyà. Els alemanys l'obligaren tot seguit a treballar en una mina de bauxita a Bedarius, des d'on el febrer de 1944 es passà a la Resistència.

En la Resistència antinazi, Ramon Vila es va fer un nom: esdevingué el capità Raymon

Llaugí. Treballà exitosament en accions de sabotatge de les vies de comunicació, en l'alliberament de diverses poblacions de l'Alta Viena i dels reductes nazis de la regió atlàntica que van resistir fins al maig de 1945. Les autoritats franceses li ho reconegueren, si més no, amb un certificat de mèrits que explicitava que "*cet homme fût toujours à l'avant-garde du combat*".

Banyoles el mes d'abril de 1946, acompanyava Quico Sabaté i va matar un guàrdia civil. Tanmateix l'escenari repetit de les seves accions foren les comarques del Berguedà, el Bages i l'Osona, més properes al lloc de naixement i de les vivències juvenils, on fou vist diverses vegades els anys següents. Això el va fer col·laborar també amb el grup de Marcel·lí Massana, però cal no confondre –com ho va fer la guàrdia civil– les accions de l'un i de l'altre. La relació entre ambdós va ser intermitent. De vegades es trobaren sobre el mateix terreny sense saber-ho, i això els va costar més d'una corredissa.

L'any 1949 fou, segurament, un dels anys més actius dels grups d'acció. El 24 de febrer, Vila va tenir una topada amb la guàrdia civil a can Miquel de Pinós, i en resultà greument ferit de la cara i el pit. Recuperat a la masia de Santaeugènia –on es beneficià de les atencions del farmacèutic Cosp, de Berga–, a la primavera va traslladar explosius fins a can Flequer, de Rocafort, i féu sabotatges en zones properes a Manresa, les quals es quedaren sense llum. El juny fou detingut al mas Tartàs, per la possessió d'armes i explosius, i condemnat a tres mesos de presó. Però al setembre ja tornava a fer de guia al grup de "los Primos", on hi anaven també l'italià Ziglioli i el germà petit de Sabaté. Elio Ziglioli, a Castellar del Vallès, fou capturat i mort pels guàrdies civils, i Manuel Sabaté va caure igualment en poder de la Benemèrita després d'haver vist com la guàrdia civil perseguia Ramon Vila davant la Mussarra, de Monistrol de Calders, on el guerriller de Peguera no dubtà a llançar-se a un barranc per tal d'escapar.

L'any 1950 va cometre nous sabotatges en les línies de conducció elèctrica a Sant Vicenç de Castellet, Santa Maria d'Oló i Cercs, així com també en la via fèrria prop de Sant Vicenç de Castellet. I a França novament fou condemnat a tres mesos de presó per entrada irregular. L'any següent repetí les accions a Lluçà, Sant Vicenç de Castellet, Aguilar de Segarra i Rajadell, on –a part de fer volar tres torres– provocà danys en la línia fèrria de Barce-

Guia i guerriller

Alliberada França de l'ocupació alemanya, Ramon Vila va considerar que la lluita no era acabada, car persistia un altre feixisme, a l'altre costat dels Pirineus, que calia derrotar. Com a guia del sector de la CNT instal·lat a Tolosa de Llenguadoc, va viure a cavall de la frontera (durant els primers anys el mas Tartàs, d'Oceja, fou la seva base important) i va fer dotzenes de viatges clandestins per traslladar armes, explosius i grups disposats a treballar en l'oposició des de l'interior o necessitats de passar a França.

En la primera acció que li coneixem, i que va tenir lloc a

Un incendi va destruir la casa de Peguera on vivia la família Vila; l'incendi va provocar la mort de la germana de Ramon Vila, la Carme, i el Ramon en sortí malparat de la cara i de la mà. Fou un succés que va marcar tota la seva vida i que donà origen al sobrenom de Caracremada. ARXIU ARB

dicar. Assumí el risc com un suïcidi a termini, perquè no es podia moure còmodament a cap dels dos costats de la serralada pirinenca. Marcel·lí Massana, retirat de la lluita l'any 1951, intercedí perquè deixés el combat, però fou debades.

Els darrers sabotatges

Ramon Vila va fer les últimes entrades clandestines durant l'estiu dels anys 1962 i 1963, quan el moviment llibertari tornà a posar en pràctica la violència per desgastar el règim de Franco i volia

d'entrada al dia 7 d'agost, caminant de Colldeform a Balsareny, va trobar la mort en un lloc fatal: vora la casa abandonada de la Creu del Perelló, on ja l'any 1945 havien mort altres persones que havien ajudat la guerrilla. Un caporal de la guàrdia civil, apostat expressament arran del camí, li disparà dos trets que resultaren mortals. Tota la premsa espanyola—per mitjà de cròniques sensacionalistes—es felicità per la desaparició del “terrorista” més cercat. Era quan el règim celebrava els “25 años de paz”. La fran-

lona a Lleida (túnel de Sant Amaç). També participà en uns cops econòmics a l'hostal Alfa, de Fígols, i a can Lluís d'Olvan. De fet prosseguí l'activitat fins al 1953, movent-se per Vilada, el Pont de Vilomara o Sant Vicenç de Castell. Aleshores fou implicat en la mort d'una dama anglesa, esposa del doctor Bernard J. Peck, ambdós metrallats després de ser aturats, a la collada de Toses, per dos individus vestits de manera similar als d'un cos armat. El fet fou enigmàtic, objecte de molts comentaris a la premsa francesa, i mai no fou assumit per la CNT, però marcà, inevitablement, el futur de Ramon Vila.

Sembla que l'organització, per estalviar problemes als qui residien a França, volia que Ramon Vila emigrés cap a Amèrica. Ell no ho acceptà, i tampoc no volgué clau-

fer-se notar com a oposició, en uns moments en què els comunistes duïen la davantera.

El juliol de 1962 fou acompanyat per Pedro Antonio Sánchez, que era un mutilat de guerra que havia viscut a Santa Coloma de Gramenet, fins al terme de Fonollosa, on feren explotar tres torres d'alta tensió que tallaren el subministrament d'energia. En el viatge de tornada, la guàrdia civil els tirotejà i dispersà, i Sánchez, menys coneixedor dels camins, va caure en poder de la Benemèrita. Un consell de guerra va condemnar-lo a trenta anys de reclusió.

La seva darrera incursió, en solitari, va dur-lo fins a Rajadell, on el 2 d'agost de 1963 elegí tres torretes d'alta tensió. Feta la feina, es prengué amb calma el viatge de tornada. Al punt just

cesa, per la seva banda, evocà així mateix la liquidació de l'“anarquista rodamón” que havia fet estades sovintejades a Prada de Conflent, i el presentà erròniament com un dels darrers líders de l'anarquisme espanyol. Des de *Le Combat Syndicaliste*, un company justificà apassionadament les accions que Ramon Vila protagonitzà al llarg dels anys, i fins i tot aquelles que no li corresponien. Fou, això sí, el darrer maqui català i, pràcticament, l'últim d'Espanya.

En el moment de morir, segons el registre de rebels del ministeri de Justícia, tenia antecedents per quatre procediments: el de 1950 per bandidatge i terrorisme, el de 1951 per sabotatges, bandolerisme i terrorisme, el de 1953 per agressió a mà armada i el de 1962 per sabotatge.

Per concloure

A diferència de Quico Sabaté, Marcel·lí Massana o Josep Lluís Facerias, les accions de Ramon Vila no encaixen prou bé dins la tipologia de l'expropiador. És cert que va cometre actes de força i que es va veure implicat en violències mortals, que des d'una posició democràtica no són justificables. Però també ho és que, fonamentalment, no es va moure per qüestions materials, per aconseguir diners per a l'organització, ni per sobreviure ell mateix. Ell vivia amb poca cosa—en tenia prou amb una mica de pa i cansalada—i, normalment, podia pagar els queviures que obtenia de les cases de pagès per on passava. Però l'obsessionava la idea de causar problemes al sistema i, en aquestes accions, s'hi jugà la vida.

Vila no va fer res més que posar en pràctica els mètodes d'escaramussa apresos durant la Segona República i experimentats en el decurs de la Resistència antinazi. L'individualisme pesà tant en la seva vida que fou incapaç de comprendre allò que escriví el seu company d'ideari Felipe Alaiz: que les victòries només s'aconsegueixen després d'una activitat conjunta, quan no cal el sacrifici heroic de ningú sinó la solidaritat de tots.

Ramon Vila va perdre la vida en el combat, i això no deixa de ser una tragèdia personal, però el seu gest decidit—que contrasta amb la passivitat de la burocràcia que seia darrere la barrera—l'ha fet perdurar entre els noms propis dels que s'enfrontaren, obstinadament, al règim de Franco.

A hores d'ara, a Castellnou de Bages, una làpida sobre la nova tomba—agençada pels serveis del Patrimoni Local de la Diputació de Barcelona—, recorda que les despulles del mort enterrat allà no són les d'un home qualsevol. Pertanyen a un home que va tenir una història personal complexa i controvertida, però que fou també un home de llegenda, anomenat Vila, Llaugí, Pons, Maroto, Passos Llargs, Senglar, el Lleig, Caracremada...

Josep Clara

Professor de la Universitat de Girona